

A könyvtestre felrögzített és ezután borított táblával készült kötést nevezzük **betáblázott kötésnek**. Ebben az esetben a könyvtest összeépül a táblával. A gerincet ereszrekerjük. Ez a legtartósabb, legszebb, egyben a legmunkaigényesebb, nagy gyakorlatot igénylő kötésmód.

A használt dokumentumok ÁTKÖTÉSÉNÉL, JAVÍTÁSÁNÁL több szempontot is figyelembe kell vennünk. Elsősorban a tartósságot, hogy a kötés időálló legyen, és értékes muzeális példányok esetében megfelelően védje a könyvtestet a gyakori használat közben.

Fontos a könyvek mérete és a felhasznált anyagok közötti harmónia valamint a vászon és a borítópapír színeinek összhangja.

A kötet színes borítóját, ami az eredeti kötést védte, célszerű az új kötéstáblán elhelyezni, megtartani, hiszen az a kötet jellemző alkotórésze.

Az átkötésnél vagy újra kötésnél a korabeli technikákat alkalmazzuk, amennyiben van rá lehetőség. A do-

kumentumnak minden kis töredékét meg kell őriznünk, és a kötés során vissza kell helyezni az új kötésre.

Amit lehet, mentsünk meg az utókor számára!

A jó könyvkötéshez fontos:

- szakképzett, jól felkészült könyvkötő, restaurátor
- szakértelem, gyakorlat
- lelkiismeretesség
- jól felszerelt műhely
- a kereskedelemben kapható minőségi könyvkötészeti anyagok bő választéka
- az állomány következetes gondozása
- állandó kapcsolattartás a könyvtárosokkal

A könyvtest **etikáját** a körültekinthető alaposág, következetesség, a megbízhatóság, a felelősségérzet, a minőség, a jó izlés összessége jelenti.

A **legmegfelelőbb** módszereket kell alkalmaznunk, **nem a leggyorsabbat**, bizonyos munkafázisokat nem szabad időnyerés céljából elhagyni.

ETO. 006.72

Keywords: pictogram

Piktogram, emotikon (A grafikus kommunikáció vadhajtsái)

Tóth-Orowan Lóránt

Bevezetés. A kommunikáció¹ egyik ősidőktől általánosan használt, kultúrköröktől, népektől és nyelvektől független eljárása a képek készítése. A szemlélore vizuálisan ható kép, az agy asszociatív képességénél fogva gondolatsorokat idéz fel, melyekből régi és új ismeretek, emlékek, élettérzések elevednek meg. A mindenkor művész kifejezőképességétől, technikai bravúrájától függően, a nézőre gyakorolt hatás igen tág határok között mozog, sőt a látványra „immunis”² szemlélő sem ritka. Kiemelendő, hogy a kép látványa a szemlélő agyában már **meglévő gondolat- és átélt élménysorokat** tudja csak felidézni. Az ezeket nélkülöző, kizárólag képi³ úton közvetített információk álomszerűen csonkák, bizonytalanok és hiányosak.

A holisztikus kommunikáció. A holisztikus⁴ vagy teljességre törekvő kommunikációelsősorban a tanulási, megértési, reprodukálási folyamatok igénylik. Igen fontos, hogy az információkat lehetőség szerint minél több érzékszerven keresztül juttassuk az agyba. Lényeges továbbá, hogy a kommunikációs folyamat pedagógiai eljárásokkal optimálisan szabályozott legyen (megfelelő tanterv, gyakorlás, ismétlés, mnemotechnikai⁵ módszerek, szemléltetés stb.). Ezt a kommunikációtípust alkalmazza ideális esetben a sok éven át tartó közoktatás és az ezt követő szakoktatás. Közismert, hogy a művelt szakemberképzés egy sokrétű, fárasztó és igen hosszú költséges folyamat eredménye.

Parciális kommunikáció. A parciális vagy részleges kommunikáció igénye általában praktikus okokból merül fel. Döntő mértékben képi eszközök használata jöhet ilyenkor szóba. Ezek célja az általánosítás, egyszerűsítés, a kommunikáció folyamatának gyorsítása, a nyelvi akadályok elhárítása és nem utolsósorban költségkímélés lehet.

A képi kommunikáció. A művészettörténet a képi ábrázolás kialakulását, fejlődését, korszakait, irányzatait és technikai eljárásait részletesen tárgyalja. Most csupán néhány sajátosságra kívánunk rámutatni. A kép (festmény, fénykép) a perspektív megjelenést és adott esetben a színeket dokumentálja. A vonalas rajz kiemeli az alkotóelemek kontúrjait, illetve ábrázolja a szerkezet részekre tagoltságát. A műszaki rajzok első sorban a pontos alakra, méretekre, anyagminőségekre és a részletekre adnak információt. Végül a szerkezet működésének módját a működési sémákból és szöveges mellékletekből tanulmányozhatjuk. Az előbbi követelmények **egyidejű kielégítése a képi információ minőségét (elsősorban tankönyvekben és szakkönyvekben) jelentős mértékben növeli**. Gazdaságossági és kényelmi okokból gyakran csupán gyönyörű és kiváló minőségű fényképeket tartalmazó albumokat látunk megjelenni, anélkül azonban, hogy belőlük érdemi információkhoz juthatnánk.

Képi gyorsírás. Ez az eljárás eredetileg a vázlatkészítés terén valósult meg. A XX. század elején a festőművészek, építésszek, iparművészek, utazók tekintélyes része még elképzeléseit és vizuális élményeit vázlat-tömbökben rögzítette⁶. A vázlatkészítés során csupán a téma jellemző adatait vetették papírra (arányok, tereiosztás, horizontvonal, enyészpontok helye, háttérkontúr, jellegzetes megjelenés vagy póz stb.). A vázlatkészítés (skiccelés) technikáját egyes alkotók művészi tökélyre fejlesztették olyannyira, hogy egyes vázlatok vagy tanulmányok önálló műalkotásként nyilvántartva fennmaradtak. A képi gyorsírás vadhajításának „ars poetica”-jává vált a múlt század második felére az a nézet vált, mely szerint minimális számú vonallal maximális kifejezőerőre kell a művésznek törekednie, ami a művek értékének megítélésében bizonytalanságot okozott, sőt sok esetben komoly visszaélésekre is alkalmat adott.

A képi kommunikáció commercializálódása. E helyen nem a rajzolás, illetve képkészítés technikai fejlődésére⁷ és elterjedésére utalunk, hanem ennek periferiális vonatkozásaira és olyan technikákra, melyek elsősorban korunkban terjedtek el és váltak igazán érthetővé és indokolttá. A primer képi kommunikáció az általános értelemben piktográfának⁸ nevezett eljárásokkal történik, mely az ábrázolható világról nyújt a felismerhetőség fokától függően több vagy kevesebb információt a szemlélőnek. Az ősi írások kialakulásában is fontos szerephez jutottak az úgynevezett **piktogramok**, melyek először vázlatosan magukat a tárgyakat ábrázolták⁹, illetve később a tárgyakkal könnyen asszociálható¹⁰ e-gyéb fogalmakat jelölték. Korunkban e vázlatos ábrák tömege szabályozza a közúti forgalmat (KRESZ táblák), tájékoztatja az utasokat (útbaigazító táblák), ad információt a csomagolások és a textil anyagok kezeléséről, a vasúti gördülőanyag jellemzőiről, alkotják a használati utasítások fontos kellékét, segítik a számítógépek használatát a programok használatában.

Hatékonyság a piktogramok használatában. A piktogramok legszembetűnőbb sajátossága gyors áttekinthetőségük és nyelvi korlátoktól való függetlenségük. Országhatárokon átívelő egységes használatuk kényelmes. Tervezésük egyszerű grafikai tevékenységet, mindazonáltal ötletességet igényel. Elhelyezésük a szöveges tájékoztatáshoz viszonyítva kisebb hordozó felületet igényel. Láthatóságuk, felismerhetőségük kedvezőbb a gyengébb látással rendelkezők számára is. A piktogramok tervezésénél óvatosan szabad csak egyezményes jeleket és rövidítéseket alkalmazni, ami homlokegyenest ellenkezik a piktográfia alap gondolatával. A **hibás** koncepció bemutatására kanadai példákat mutatunk be (fekete-fehérben):

	Kifektetve szárítandó (Dry flat)*		Felfüggesztve szárítandó (Hang to dry)
	Hajtogatva szárítandó közepes vagy magas hőmérsékleten		Szárításhoz csavarás nélkül felfüggesztendő (Drip dry)

*Egy azonos rajzolatú, de más színű ikon jelzi az alacsonyabb hőmérsékleten való szárítást.

Az ideogrammákról. Egyszerű megfogalmazásban a képi megjelenítéssel vissza nem adható fogalmakra asszociatív módon utaló rajzolatot jelölünk meg e szakkifejezéssel. A legismertebb fajtái az írás- és hangjegyek (fonogrammák), melyek önmagukban semmi információt sem szolgáltatnak a velük jelölt fogalmakra.

A latin **L** vagy **I** betű, a cirill **Л** vagy **л**, a görög vagy (*lambda*), a héber (*lámed*), az arab **ل** (*lám*) és a szanszkrit **ॐ** (*la*)¹² gyakorlatilag ugyanazt a betűt, illetve fonémát (hangot) jelölik. A Platói filozófiában némileg elvontabb módon a fogalmak elvont lényegét nevezték ideának¹³ és innen kapta az erre utaló rajzi elem az ideogramma nevet.

Az érzelmek dokumentálhatóságáról. A mechanikus írógépek, majd később a sor-, majd mátrixnyomatók időszakának játékos kezdeményezése volt a betűkkel, mint rajzi egységekkel történő rajzkészítés. A technika legkorábbi dokumentumai a betűk és írásjelekből kialakított piktografikus ihletésű jelkombinációk voltak. Az író hangulati állapotát például ilyen karakter kombinációkkal lehetett kifejezni (általában ezek a jobb margó felől nézve fekvő arcokat utánoztak):

Vidámság/mosoly :-), szomorúság :-(, sírás :~-(, gúny (nyelvöltés) :-P), incselkedés (kacsintás) :-).

Az érzelmi megindultságot kifejező karaktercsoportok emotikon¹⁴ néven váltak ismeretessé. Később a fejlettebb nyomtatási technika valóságos ikonok kialakítását tették lehetővé:

Vidámság/mosoly , indifferens hangulat , szomorúság .

A kezdetben divatba jött, mértéktelenül elszaporodó¹⁵ emotikonok feledésbe merültek és használatukra mára csak elvétve kerül sor.

Vegyes eredetű képi megjelenítések. Alaprendszerében piktografikus eredetű a klasszikus zeneírásban (kottázás)¹⁶ a hangok magasságának jelölése. A pengetős és vonós hangszerek fogólapján, a húrok rajzolata ihlette annak az általánossá vált vonalhálózatnak alkalmazását, melyen a hang magasságát a megpendítendő húr vonalára tett jel (hangjegy) jelezte. Ideografikus jellegű viszont a vonalközők használatával, a hangok relatív tartamát jelölő hangjegyváltozatokkal és a zenei helyesírás számos egyéb elemével (ritmika, dinamika és játékmód jelölése) való kiegészítés.

A táncírás¹⁷ kialakulása idején a reneszánsz táncok lépéseit a francia nyelvű verbális leírásuk kezdőbetűivel jegezték le¹⁸, azaz ideografikus rendszert alkalmaztak. A táncírás tökéletesítésére irányuló újabb eljárásokban a vizuális ábrázolásmód aránya jelentős mértékben növekedett, vagyis a piktografikus elemek alkalmazása is elterjedt. A magyar származású német *Rudolf von Laban* (Pozsony 1879 – Waybridge {Anglia}1958) koreográfus, táncpedagógus és a táncelmélet tudósa, 1928-ban feltalálta a később világszerte elterjedt és róla „Labanotation”-nak elnevezett táncírás, mely nemcsak a táncos testének valamennyi lehetséges pozícióját és lépéseinek alakzatát, hanem a mozdulatok végrehajtásának módját is rögzíteni tudta. Napjainkra a számí-

tógépes mozgásanalízis gyakorlatilag bármilyen élőlény legbonyolultabb mozgását, mozdulatait, arckifejezését a véges elemek módszerével (Finite Elements Method FEM) le tudja írni és filmekben élethűen reprodukálni.

Képmelléklet. Érdekes grafikai alkotást reprodukálunk a „Diéta és Fitness” folyóirat 2001. decemberi számából. Az alap kifejezőmód a képi, közelítően valóság-hú piktografikus megjelenítést látunk, melynek szerkesztésmódja négyzetbe foglalt ikon jellegű, a háttér ideografikus formájukban mutatja be az állatövi jegyeket (lásd a 10. jegyzetet is).

Jegyzetek:

¹ A szó a latin *communio* igére vezethető vissza (ejtsd: kommunikó). Jelentése, hogy valaminek valakivel való közös ismeretét teszem lehetővé.

² Az *immunitas* (ejtsd: immunitás) latin főnév mentességet jelent. Valamikor olyan ember helyzetének jellemzésére alkalmazták, aki közteher viselésére nem volt kötelezeve.

³ A közhasználatban lévő „képzetes” (csak képzeletben létező) szó mintegy ráérez erre a gondolatsorra. Általában egy nehezen felfogható, elképzelhető, felismerhető, nem szemléltethető fogalomra alkalmazzuk.

⁴ Ezt a divatos jelzőt a görög *holosz* (jelentése: teljes, egész, tökéletes) szóból alkották meg. Felületes szemlélet alapján sokan az angol *whole* (ejtsd: hól, fő jelentése ugyancsak: teljes, egész) szóban keresik a jelző eredetét.

⁵ E bonyolultnak tűnő megnevezés azokra az eljárásokra utal, melyek használatával bizonyos ismeretek egyszerűen és tartósan megjegyezhetővé válnak. A görög szó mnemozüné, jelentése: emlékezet.

⁶ A maga korában jelentős találmány volt az ún. *Camera Lucida* (jelentése: világos kamera), mely segítségével egy prizmaival ellátott optika a látvány virtuális képét a rajzpapír síkjába forgatta. Ez lehe-

tőséget adott a művész számára arra, hogy ceruzáját látszólag a kép kontúrjain, valójában a rajzpapíron végigvezetve, rövid idő alatt tökéletes diszpozíciójú vázlatot készíthessen. Az eljárást a gyorsan terjedő fényképezés hamar kiszorította a gyakorlatból.

⁷ Görbe vonalzó, pantográfok, planiméterek, integrátorok, fényképezőgépek, másolási és sokszorosítási eljárások, holografikus eljárások, színes digitalizáció és hangfelvétel, elektronikus telekommunikáció és adatrögzítés stb.

⁸ A szó elemei a latin *pictus* (jelentése: festett) melléknév és a görög gráfé (jelentése: írás, rajz, festmény) nőnemű főnév.

⁹ A héber karakterek eredeti kialakítása/jelentése érdekes gyűjteménye az ősi társadalom közzismert /közhasználatú környezetének: *Álef* (Ökör, bika), *Véth/Béth* (Ház), *Gimel* (Teve), *Dáleth* (Ajtó, kapu), *Hé* (Sövény, kerítés), *Váv* (Horog), *Zájin* (Fegyver), *Chéth* (Kerítés), *Téth* (Kigyó), *Jod* (Kinyújtott kéz tenyere), *Kaf* (Tenyér), *Lámed* (Járompálca, ösztöke), *Mem* (Hab, hullám, víz), *Nün* (Hal), *Számech* (Támasz), *Ájin* (Szem), *Pé* (Száj), *Cádik* (Horog) *Kúf/Kof* (A tű foka), *Rés* (Fej), *Sin/Szin* (Fog, horog), *Szav/Tav* (Kereszt [főnciai ?]).

¹⁰ A zodiákus piktogram formájában ábrázolt részeihez (állatövi jegyek) az emberi jellemek sokfélesége asszociálható: *Kos* (Aries) . *Bika* (Taurus) . *Ikrek* (Gemini) . *Rák* (Cancer) . *Oroszlán* (Leo) . *Szűz* (Virgo) . *Mérleg* (Libra) . *Skorpió* (Scorpio) . *Nyilas* (Sagittarius) . *Bak* (Capricornus) . *Vízöntő* (Aquarius) . *Halak* (Pisces) .

¹¹ A programokban nagy számban található, információt hordozó képcskéket *ikonoknak* nevezték el. Készítésük megkönnyítésére külön programokat is készítettek (Ikonator, Ikon editor stb.). Ezek általában 32x32 képpont (pixel) méretű felületre pontonként szerkesztik meg az ábrákat. A pixel vagy képpont (dot) egy 1/25 angol hüvelyk (0.3528 mm) élhosszúságú négyzetes tartomány.

¹² „Kevés kivétellel minden szanszkrit mássalhangzó az „a” magánhangzóval együtt ejtendő ki. A bemutatott betű úgynevezett *dévánágári* „istenvárosi?”-nak nevezett karaktertípusú, melyet a mai hindi nyelv is használ.

¹³ A görög ideá, sokféle jelentése közül a leginkább ideillők: tulajdonosság, eszmény, képzet. A filozófiai elvont értelmezésmód nehézkes voltának illusztrálására feltehető az a kérdés, hogy a betű Platói fogalmához hozzálatozk-e képi megjelenítés? Nyilvánvalóan nem. A betű fogalma alkalmazásán vagy használatán keresztül definiálható csak.

¹⁴ A latin *emotio* (ejtsd: emóció, jelentése: megindultság, érzelem) és a görög eredetű *ikon* (lásd a 11. lábjegyzetben) szavak összeolvastása. Angol nyelvtületen a leggyakoribb jelentésből a *smiley* (ejtsd: szmjájl, jelentése mosolygó ábrázatú) elnevezés terjedt el.

¹⁵ Ezek között megtalálhatók voltak: szerettek, nem szerettek, és más fogalmak, valamint ezek változatai.

¹⁶ A szó latin eredetű, *quota nota* (ejtsd: kvótá notá, jelentése: hanyadik [hang]jegy).

¹⁷ Koreográfia jelentése: tánc.

¹⁸ Thoinot Arbeau (Dijon 1519/20-Langres 1595) kanonok(eredeti nevén: Jehan Tabourot) a táncírás uttörője, egészítette ki, örököltette meg és alkalmazta a XV. században kitalált rendszert *Orchésographie* (1588-1589) című művében.(orkészisz, jelentése: táncolás).

¹⁹ *Laban* (vezetéknevé) + notation (jelentése angol/francia nyelven: notáció) labanotation

Az előző számból kimaradt fotók

Előadó: Beóthyne Kozocsa Ildikó

Kiállítás a Kötészetben

Kiállított műtárgyak